

1942

1942. január 3.

A magyar csendőrség ismét razziát tartott Zsablyán – eredménytelenül. Másnap egy közeli tanyán heves tűzpárbaj alakult ki a partizánok és a csendőrség között.

Sajti 1987, 152–153.

1942. január 4.

A fegyveres összetűzés során hét magyar katonára megsebesült, 10 partizán pedig elesett. Az V. hadtestparancsnokság vezetésével 100 határvadász, 150 csendőr, egy harcokosi és két páncélcocsi lezárta a Zsablya–Sajkásgyörgye–Sajkásszentiván–Dunagárdony vonalat.

Sajti 1987, 154.

Az V. hadtest parancsnoksága már 1941. október 9-én kérte magasabb parancsnokság Újvidékre helyezését. A kérést azzal indokolták, hogy Újvidék „a Bácska legveszélyesebb nemzetiségi városa”, a határ mentén fekszik, lakosai között sok a kommunista és a szerb nacionalista, s a szabotázsok is igen elszaporodtak. Szombathelyi ekkor még nem tartotta szükségesnek a déli területek megerősítését, bár, mint ezzel kapcsolatos választáviratában írta „a Délvidéken uralkodó nyugtalan helyzet folytán tervbe vettem, hogy azoknak további fokozódása esetén a Bácskába erősebb csapatkötelékek kerüljenek kihelyezésre”.

Sajti 1987, 278.

1942. január 5.

Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök érkezettnek látta az időt a déli határvidék katonai megerősítésére. A Garassy József vezérezredes vezette zombori 15. gyalogosdandárt Újvidékre, a kiskunhalasi 20/1. zászlóaljat pedig Zsablyára helyezte. Egyúttal a 2. lovasdandár páncélozott gépkocsizó századát, karhatalmi célokra, Deák László ezredesnek rendelte alá. Deák közvetlen felettese ezáltal Garassy lett. Ezzel egyidejűleg Szombathelyi razziát rendelt el a Sajkás-vidéken, s a razziát végző karhatalmi erők egységes

vezetésével Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagyot bízta meg. Január 5-éig megtörtént a Bácsszentiván és Monostorszeg határolta területek átfésülése. Ezzel egy időben a bánáti német hatóságok is nagyarányú akciót indítottak.

Sajti 1987, 153.

1942. január 6.

Megkezdődött a körülrzárt terület „tervszerű átfésülése és megtisztítása, amelyet 10–14 napra terveztek. Bajnóczy József altábornagy január 12-i jelentésében azt írja: „A folyamatban lévő tisztogatási művelet kihatása folytán várható, hogy a Bácskának ebben az eddig elhanyagolt sarkában és ezzel együtt az egész Bácskában hosszabb időre a teljes rend fog uralkodni, mert most módunkban van az összes nemkívánatos elemektől megszabadulni és a lakosságnak elrettentő példát mutatni.”

Sajti 1987, 154.

Ribbentrop Budapesten Bárdossytól a teljes magyar hadsereg Szovjetunió elleni bevetését követelte.

Sajti 1987, 161.

Nagy sikere volt a szabadkai Magyar Olvasókör Kultúrestjének. Az est, telt ház előtt, a vidámság és a derű jegyében zajlott le. Az est bevezetőjét Székér Imre tartotta meg, majd Ulreich-Uzon Miklós derűs jelenete következett. Kongó Tivadar egy Villon-verset szavalt, majd Kőhalmi Pál énekelt. Utána Garay Béla Majtényi Mihály *Bútorozott szoba* című humoreszkjét olvasta fel.

Garay 2012, 111.

1942. január 7.

A horvát kormány a magyar kormánytól tiltakozott a visszacsatolásról hozott törvény ellen. A Mladen Lorković horvát külügyminiszter által aláírt jegyzékben sajnálkozását fejezte ki, hogy a magyar törvényhozás egyoldalúan rögzítette a magyar–horvát határt. Közölte, hogy ez az

eljárás a két állam között „nem alkothat jogállapotot”, s a horvát kormány továbbra is kitart a Muraközszel kapcsolatos álláspontja mellett.

Sajti 1987, 82.

1942. január 9.

A bánáti Oroszlámoson 30, Mokrinban 50, Nagyikindán pedig 70 főt végeztek ki a bánáti és a szablyai szervezkedésben való részvételért.

Sajti 1987, 153.

1942. január 12.

Budapesten Feketehalmy-Czeydner, az egységes karhatalmi erők parancsnoka tájékoztatta Keresztes-Fischer belügyminisztert, Bartha honvédelmi minisztert és Szombathelyi vezérkari főnököt a sajkási razzia eredményéről. Feketehalmy arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy mivel a partizánok behúzódtak Újvidékre, szükséges a razzia városra történő kiterjesztése.

Sajti 1987, 156–157.

1942. január 15–20.

A Deák [László] és Garassy vezette karhatalmi egységek a tisztogató akciót kiterjesztették Óbecsére és környékére, valamint a Szenttamás, Termerin és Újvidék által határolt területre.

Sajti 1987, 156.

1942. január 19.

Bajcsy-Zsilinszky Endre Milan L. Popovićon keresztül értesült a szablyai eseményekről, és levélben tiltakozott Bárdossynál az ottani tömeges kivégzések ellen.

Sajti 1987, 157.

1942. január 21.

Kora reggel Grassy állományparancsnok hirdetmény útján hozta tudomására Újvidék lakosságának, hogy a razzia megkezdődött.

Sajti 1987, 157.

1942. január 23.

A vezérkar összesítő jelentésében olvasható: „Az újvidéki tisztogatás eddigi eredménye 3500 fő...”

Sajti 1987, 158.

Egy küldöttség élén Nagy Miklós, Újvidék polgármestere felkereste Grassyt, és nyomatékkaal a razzia beszüntetését követelte. Néhány órával később a városparancsnok megparancsolta az akció beszüntetését.

Sajti 1987, 159.

1942. január 23-a után

Sor került az óbecsei és a szenttamási razziára, de ekkor már nem voltak tömeges kivégzések, csak letartóztatások.

Sajti 1987, 159.

1942. január 30.

Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök parancsot adott a dél-bácskai razzia befejezésére. A januári dél-bácskai és újvidéki razzia áldozatainak számáról különböző adatok léteznek. Közvetlenül a megtorlás után egyes források 6–7 ezerre (a belgrádi német rendőrség vezetőjének jelentése 1942. február 25-én), mások 8–10 ezerre becsülték a halottak számát (ME Kisebbségi osztálya). A budapesti rendőrfőkapitány helyettesének 1942. február 4-i, a belügyminiszterhez küldött bizalmas jelentése 3000 halottat említ, a katonai ügyészség Feketehalmy-Czeydner és társai ellen 1943 őszén készült vádirata 3309 főt. Az V. hadtest parancsnoksága által 1944-ben összeállított statisztika szerint a razziák alkalmával 3340 személy tűnt el (ME Kisebbségi o.) Eszerint 2550 szerb, 743 zsidó, 11 magyar, 13 orosz, 7 német, 2 horvát, 1 szlovák és 13 ruszin esett áldozatul. Ezek közül 2102 volt férfi, 792 nő, 299 öreg és 147 gyermek.

Sajti 1987, 159–160.

1942. január

Közvetlenül az újvidéki és a sajkás-vidéki „razzia” után a Birtokpolitikai Kirendeltség körlevelet intézett a járások vezetőihez, amelynek főbb pontjai: 1. A szerb optánsok visszatelepítése anyaközösségükbe rendőrhatalósági határozat alapján, amelyet utólag kell kikérni. 2. Meg kell oldani a Bánáttól átszivárgó szerbek elhelyezésének kérdését a kormánytól kikérendő utasítás szerint, tekintve, hogy az ügynek külpolitikai vonatkozása is van. 3. Az Ó-Szerbiából, Bosznia-Hercegovinából és Horvátországból jött szerb telepeseket Sárvárra kell internálni annak ellenére, hogy ez a tábor túl kicsi ahhoz, hogy az összes internált szerbet befogadhassa. Ide kell szállítani azokat az internáltakat is, akik eddig a bácstopolyai és a szabadkai táborok lakói voltak, tekintve, hogy teljesen megbízhatatlanok.

Lőrinc 1977, 180.

A magyar kormány még egy kísérletet tett a kitelepítések megoldására. Az időközben elkészített statisztika szerint 48.067 „bevándorolt” kitelepítését szerették volna elérni.

Sajti 1987, 52.

1942. február 9.

A délvidéki képviselők bevonultak a magyar parlamentbe. Köztük volt Milan L. Popović is, a „szerb nép képviselőjében”, aki a történetek ellenére elfogadta a már korábban felajánlott képviselőiséget. A behívott 26 képviselő nevében Nagy Iván mondott beszédet. [...] Ezzel a képviselőházban egyharmadára emelkedett a nem választott képviselők aránya.

Sajti 1987, 167., 266.

1942. február 22.

A közgyűlés elfogadta és felterjesztésre engedélyezte a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség Krámer Gyula elnök és Blazsek Ferenc főtitkár által kidolgozott alapszabályzatát. A Szövetség célkitűzéseit a következőkben határozták meg:

„a délvidéki magyarság szellemi, irodalmi, művészeti, társadalmi és gazdasági kulturmunkájának ápolása, erősítése és védelme, valamint anyagi és társadalmi helyzetének, vezető szerepének biztosításáról való gondoskodás”. E cél elérésére a következő eszközök szolgálnak:

1. A délvidéki magyarság tagjainak valláserkölcsei és keresztény nemzeti szellemben történő nevelésének és működésének előmozdítása.
2. Különleges nemzeti és általános művelődés kiterjesztése és ápolása. A délvidéki magyarság kulturális, gazdasági és szociális színvonalának emelése.
3. A magyar hagyományok, a magyar nyelv, a népszokások és a népviselet ápolása.
4. A délvidéki magyar irodalom törekvéseinek elősegítése.
5. A délvidéki magyar szépművészet ápolása és terjesztése.
6. A Délvidék magyar zenekultúrájának ápolása.
7. A magyar ifjúság keresztény nemzeti nevelése.
8. A délvidéki magyarság gazdasági helyzetének javítása és a gazdasági vezetés megszervezése.
9. A társadalmi és a szociális viszonyok javítása.
10. A délvidéki magyarság testnevelési szervezeteinek (egyesületeinek) támogatása, a vitorlázó és repülősport fejlesztése.
11. A magyar nemzeti szellem terjesztése.
12. A délvidéki kisebbségi népcsoportokkal a jó viszony ápolása, kiépítése és mélyítése.
13. A műkedvelő színjátszás támogatása.

„A Szövetség működésének egyes ágaiban külön alosztályokat létesíthet, amelyek feladatkörét a

választmány vagy a közgyűlés határozza meg. Az alsztály vezetőségét az illető osztály tagjai választják meg.”

A DMKSZ alapszabályai 1942, 4–5.

1942. február 25.

Székely estet rendeztek a szabadkai Magyar Olvasókörben. Toldy Ferenc, az Olvasókör főtítkárának üdvözlő szavait követően Kongó Tivadar megtartotta *A földkérdésről az elmúlt századoktól napjainkig* című előadását. Ulreich-Uzon Miklósné és Lévy Alacker Anna székely balladákat szavalt, majd a város környékére érkezett székelyek bevonásával székely népi szokásokat, táncokat és énekszámokat adtak elő. Az est keretében bemutatták a *Szegény ember aranya* című mesejátékot is. Kitűnő ötletnek bizonyult a belépődíjat egy könyvben megállapítani. Közel nyolcszáz kötet gyűlt össze az Olvasókör tanyasi fiókjai számára.

Garay 2012, 112.

1942. március eleje

Kállay Miklós miniszterelnök Milan L. Popović és Bogdan Dunderski országgyűlési képviselők kíséretében a Sajkás-vidékre, Zsablyára és Csúrogra látogatott.

Sajti 1987, 170.

1942. március 12.

Marosy Ferenc követ a horvát külügyminisztériumhoz eljuttatott jegyzékében felsorolta a horvátországi magyarok sérelmeit – a magyar kormány által támogatott Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség engedélyezése körüli huzavonát, az eszéki nyilasok tevékenységének támogatását, valamint az iskolakérdést –, és azzal fenyegette a horvát kormányt, hogy „a horvátországi magyarsággal való bánásmód nem maradhat visszahatás nélkül a magyarországi horvátság helyzetére”.

Sajti 1987, 98.

1942. március 28.

A szabadkai Népkör Kultúrosztálya

1942. március 28-án, szombaton este

fél 9 órai kezdettel

Népi irodalmi est

címmel

műsoros előadást rendez

amelyre Önt és nb. családját szeretettel

meghívja a rendezőség

Műsor:

1. Bevezető: Bogner József országgyűlési képviselő beszéde.
2. Féja Géza: *A magyar irodalom igazi arca* – előadás.
3. Sinka István verseiből olvas föl
4. Nagy István: *Egy vidám történet* – elbeszélés.
5. Bartók-Kodály: *Népdalok* – előadja Koller Éva zongoraművésznő.
Szünet
6. Veres Péter: *Paraszttság – magyarság* – előadás.
7. Erdélyi József verseiből szavalt Kongó Tivadar.
8. *Ady-dalok*: előadja Ruzmanné Siflis Irma énekművésznő.
9. Sértő Kálmán verseit szavalja Pataky László
10. Darvas József: *Hűség a néphez* – felolvasás.

Konferál: Lévy Endre.

Az egyesület helyiségében kiállítás lesz a magyar népi írók könyveiből

A szünetben és az előadás után az írók név-aláírást adnak.

(Meghívó a népi írók szabadkai föllépésére, csoportkép, 93.)

Lévy 2002, 89.

1942. április eleje

Marosy Ferenc követ és Mladen Lorković aláírta a boszniai magyarok áttelepítésére vonatkozó megállapodást. [...] Az egyezmény három boszniai falura, Gunja, Vučinjak és Brčko magyar lakosságának áttelepítésére terjedt ki. A megállapodás érvényességét a nyár folyamán Bjelinára is kiterjesztették. [...] A szeptemberig elhúzódó telepítés során összesen 395 boszniai magyar családot (1552 fő) helyeztek el a Bácskában. A gunjaiak Horthyvárára, a vučinjakiak Hadikligetre (Veternik), a brčkóiak Hadiknépére (Szöreg) kerültek, a bjelinaiak új lakhelyét pedig Horthyváran és Hadiknépén jelölték ki. A boszniai magyarok tehát a székely telepesek között helyezkedtek el, sőt átmenetileg a székelyek házaiba telepítették le őket. Összesen 2877 kat. hold földet kaptak, családonként mintegy 7 holdat.

Sajti 1987, 100., 102.

1942. április 8.

Zágrábban elfogadták a Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség alapszabályát. A Szövetség céljait kilenc pontban foglalták össze. Közöttük a legfontosabbak: a Szövetség célja a horvátországi magyar kisebbség szellemi, esztétikai, erkölcsi és társadalmi kultúrájának ápolása, valamint anyagi és szociális helyzetének javítására való törekvés. Ezen célját a Szövetség az alábbi eszközökkel segíti elő: 1. A kisebbségi magyar nép és a magyar ifjúság vallásos és erkölcsi szellemben való nevelésével. Az állammal és a horvát nemzettel szemben polgári kötelességeinek köztudatosításával és ennek lelkiismeretes teljesítésére való figyelmeztetésével. 2. A magyar nyelv, a magyar hagyományok, szokások, népviseletek ápolásával és fejlesztésével. A művelődés terjesztésével és más, különböző, de ugyanezt a célt szolgáló rendezvények és ünnepségek megszervezésével. 3. A népművelődést előmozdító könyvek, folyóiratok, képek, filmek és egyéb eszközök kiadásával és ezek terjesztésével. [...]

Kisebbségi Körlevél, 1942. 4. sz. 244–253.

1942. április 9.

A magyar református egyház V. budapesti zsinata az anyaországhoz visszatért délvidéki egyházakat a régi beosztással visszacsatolta a régi egyházkezületkehez.

Balogh–Gergely 1993, 235.

1942. április 14.

Deák Leó, Bács-Bodrog vármegye főispánja nyilatkozott a *Nova posta* című lapnak.

Sajti 1987, 172.

1942. június 1.

A *Délvidék*ben megjelent Dr. Falcione Árpád képviselő, nagybirtokos, a birtokreform ellenfele, az Agrártanács tagja, *Dr. Nagy Iván, a tanács elnöke* című írás. Lőrinc Péter megjegyzése: „a nagybirtokosok szűkebb osztály- és egyéni érdeke azt követelte, hogy továbbra is a kezükben tartsák a földet. Ez az érdek nem mellőzhető abban az országban, ahol a nagybirtok még ez időben is meghatározó szerepet játszott, ahol az államgépzetet irányító tagjai is jórészt nagybirtokosok voltak. Elsősorban tehát ezt a problémát kell megvizsgálni, vagyis inkább azt, milyen konkrét formában jelentkezik ez a tendencia a Bácskában, ahol ekkor már ismét a nagybirtokosok álltak mind a megye, mind a különféle intézmények, így a Bácskai Gazdasági Egyesület (BGE), az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) megyei fiókegylete élén. Fernbach Péterről, Reök Andorról, Falcione Árpádról és másokról van itt személy szerint szó. Dr. Apatini-Fernbach volt a megye főispánja, egyúttal pedig a BGE elnöke is. 1918-ig 14 000 holdnyi birtoka volt a Bácska területén. Reök ebben az időben Szabadka főispánja – szintén nagybirtokos. Kettőjükön kívül a BGE élén állt a nagybirtokos Geyger, valamint egy Teleki gróf is. A BPK földreform-ügyekben intézkedő hivatalnokai között egyes bácskai magyar fasiszta politikusokat is találunk, mint dr. Nagy Ivánt, vagy ebben az időben Marton Andort is, aki már a XIX. század végén és a XX.

század elején hosszú éveken át a Torontáli Gazdasági Egyesület titkára volt, később bankár lett, gróf Csekonics Endre és Poroszkay Béla mellett ténylegesen irányította az Egyesületet, s aki már akkor is elméleti megindítója volt a reformpolitikának. Ő és Poroszkay voltak a XIX. század végén a nagybecskereki cukorgyár kezdeményezői – Csekonics és a fővárosi fináncctőke oldalán. Ők ketten már 1918 előtt irányító tagjai voltak az Országos Központi Hitelszövetkezetnek.”

Lőrinc 1977, 106–107.

1942. június 30.

A Délvidéki Diákok Irodájának adatai szerint 1941 májusától 1942. június 30-ig 882 délvidéki hallgató iratkozott a magyar egyetemekre. Nemzetiségi megoszlás szerint: 540 magyar, 65 német, 191 szerb, 38 bunyevác, 12 vend, 10 horvát és 21 egyéb.

A Délvidékért 1942, 17.

1942. június vége

Az 1941–1942-es tanév végén az Adai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Kúlai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Magyarankizsai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Moholi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, az Óbecsei Állami Polgári Leányiskola, a Szabadka Szabad Királyi Város Zeneiskolája (fennállásának nyolcvanegyedik évében), a Szabadkai Állami Polgári Leányiskola, a Szabadkai Állami Fiúgimnázium, a Temerini Állami Fiú- és Leányiskola, a Topolyai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, az Újvidéki Német Alapítványi Polgári Iskola, az Újvidéki Állami Polgári Fiúiskola (fennállásának 57. évében), az Újvidéki Állami Leány Reálgyimnázium, az Újvidéki Magyar Királyi Állami Gimnázium, a Verbászi Német Tannyelvű Polgári Iskola és az Újverbászi Alapítványi Német Gimnázium jelentette meg az évkönyvét, melyben az iskolaév fontosabb eseményei mellett az intézmény vezetői beszámoltak az iskola létrehozásának és működésének körülményeiről is.

1942. június vége

Megjelent a Muraszombati Állami Kereskedelmi Középiskola 1941–1942 évkönyve, benne Udvardi Lakos János megbízott igazgató *A muraszombati csata évfordulóján* című írásával, melyben az 1919. január 3-án lezajlott ütközetre emlékezett. Ugyanott Kovács Margit megbízott igazgató szerkesztésében megjelent az újonnan alapított Muraszombati Állami Polgári Leányiskola 1941–1942. tanév eseményeit összefoglaló évkönyve is. A Muraszombati Állami Gimnázium 1941–1942. iskolai évről szóló első évkönyve közli Bálint Béla *A Vendvidék* című tanulmányát.

1942. július 12.

A belügyminisztérium keretein belül – országos hatáskörrel – létrehozták az Államvédelmi Központot (ÁVK). Vezetője Újszászy István tábornok lett, aki korábban a VKF hírhedt 2. osztályának a vezetője volt. Az ÁVK első fokon a belügyminiszternek, valamint a honvédelmi miniszternek és a vezérkari főnökének volt alárendelve. Feladat volt minden olyan, akár külföldről, akár belülről kezdeményezett szervezkedés felderítése, amely az ország belső rendje ellen irányult, a honvédelem érdekeit sértette vagy veszélyeztette, valamint minden, a termelést veszélyeztető szabotázscelegmény elfojtása, a nagy közellátási visszaélések leleplezése, a kémelhárítás és az úgynevezett nemzetvédelem. Az ÁVK-nak Újvidéken külön nyomozói kirendeltsége működött. [...] Ugyancsak 1942 nyarán a vezérkari főnök és a belügyminiszter rendeletére kifejezetten bácskai hatáskörrel megszervezték az úgynevezett egységes vezetést, amely a korabeli iratokban a Levente-ügy fedőnevet kapta. Ez az országban egyedülálló szervezet – mint elnevezése is mutatja – egyesítette az ellenforradalmi rendszer katonai, csendőri, rendőri erőit és közigazgatási apparátusát a jugoszláv ellenállási mozgalom elleni harc érdekében, s igyekezett mozgósítani a lakosságot is. Az egységes vezetés

irányításával Platthy Pál tábornokot, a Bácskában állomásozó 15. könnyű hadosztály parancsnokát bízták meg. Helyettese Farbaky József csendőr ezredes, az újvidéki csendőrosztály parancsnoka lett. Az egységes vezetés parancsnoksága alá helyezték a Bácskában állomásozó valamennyi katonai alakulatot, a csendőrséget, az ÁVK újvidéki kirendeltségét, és utasításait a polgári közigazgatási szervek is kötelesek voltak végrehajtani. [...] A karhatalmi feladatokra Szombathelyi jelentős katonai erőt bocsátott Platthy rendelkezésére. Ezek a csapategységek a Zsablyai, a Titeli, az Újvidéki, a Palánkai, a Hódsági, a Kúlai és az Óbecsei járás területén állomásoztak, azaz zömmel a Dél-Bácskában.

Sajti 1987, 189–191.

1942. július 29.

A Birtok-politikai Kirendeltség (BPK) technikai ügyosztálya hosszú késlekedés után megkapta a délvidéki földalapról vonatkozó első adatokat. [...] Az agrárstruktúráról az ezzel megbízott mérnökök sem állítottak össze végleges jelentést, még kevésbé végezheték el a földjuttatást. A jelentés szerint a BPK még az 1941–1943-as gazdasági év kezdete előtt oda kívánta adni az igénylőknek a földet a Szabadkai, a Zentai, a Becsei, a Topolyai és a Zombori járásban, valamint Temerin községben és a Baranyai-háromszögben. De még ez is komoly akadályokba ütközött. A szükséges munkálatoknak még csak egy része készült el – háromhavi késéssel. E nyári napokban viszont már nem lehetett szabad mérnököt találni. Ezenkívül egy teljesen új megbízatást is kaptak, amely a szakembereket még egy vagy két hónapig foglalkoztatta. Szükségessé vált ugyanis a Dunderski, a krlóváci (*karlócai* – *M. F.*) érsekpatriárka és a pravoszláv egyházi birtok tulajdonfelvételének lemásolása is, együttesen körülbelül 15 000 holdnyi területről. A mérnökök tehát úgy találták, hogy a mondott határidőre csak a Szabadkai, a Topolyai és esetleg a Becsei járásban lehet az érdekelteknek földet juttatni. A

Zentai járásban csak Horgos és Martonos, esetleg Kanizsa határában végezhetik el időre a munkát, míg a többi falu a következő, 1943–1944-es gazdasági évre maradna. A Zombori járásban, valamint a Baranyai-háromszögben szintén csak a következő 1943–1944-es esztendőben lehetne bérbe adni a földet. A Muraközben sem adták bérbe a földet az 1942-es tavaszi idényben.

Lőrinc 1977, 72.

A magyar hatóságok a jugoszláv „Kisajátítási Határozat”-okat használták, amelyeket annak idején a földreform likvidálásával megbízott bizottság hozott az arra „jogosultak” földigényének kielégítésekor, tekintve, hogy azok tartalmazták a kisajátított birtokok községek szerinti, valamint községen belüli felosztását is, az igénylők, a parcellák, az évjáradékok és a kártérítések adatait is. Ezekre az adatokra feltétlenül szüksége volt a községi hatóságnak a birtokok újabb juttatásához. Az említett határozatok alapján világossá vált, hogy a földhöz juttatás Jugoszláviában a földművelésügyi miniszter jóváhagyásától függött, hogy 10 évig tilos volt a föld bárminemű megterhelése vagy elidegenítése, hogy e 10 év alatt a belgrádi Agrárbank elsőbbségi joggal bírt e parcellák megvételére, és hogy a vételár 4–10%-át a szerb telepítési alapba fizették be. Ezen iratokból kiviláglik, hogy:

1. A magyar hatóságok szem előtt tartották a jugoszláv földreform intézkedéseit, mivel úgy vélték, hogy ennek a jogfosztottságát dokumentálják, vagyis a jogot mindarra, ami felett a jugoszláv hatóságok rendelkeztek.
2. A Bácska területére vonatkozó földadatokat a „kisajátítási határozatokban” talált adatok alapján állították össze, bár a községeknek „statisztikai íveket” is ki kellett tölteniük, külön minden jugoszláv érdekelthez vonatkozóan, talán a jugoszláv adatok ellenőrzése végett, vagy talán azért, mert mégsem lehetett mindenütt rátalálni ezekre a határozatokra, mint például a Muravidéken.
3. Lehetséges – bár erre nincs bizonyíték –, hogy

a határozatokat a jugoszláv hatóságok szándékosan tüntették el.

Lőrinc 1977, 72–73.

Az igénybe vehető föld összeírása különböző okok miatt 1941 áprilisától egészen 1944 szeptemberéig húzódott el.

Lőrinc 1977, 95.

Különös jelentőséggel bírnak a BPK telepes falvakra vonatkozó jelentései. [...] A felhasználható föld területe ezekben a járásokban 96 044 hold. Új, telepített községek alapítására tervbe vettek 56 964 holdat, a helybeli magyarok részére 37 355 holdat, a helybeli szerbek részére 1725 holdat. (A könyv szerzője itt foglalkozik a csúrogi, zsabylai és becsei razzia következtében üresen maradt házak és földterületek kérdésével is.)

Lőrinc 1977, 97–102.

1942. augusztus 17.

A M. Kir. Belügyminisztérium 20 6340/1942 VII. b. számú rendeletével elfogadta a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség alapszabályát, és ezzel engedélyezte a Szövetség működését.

A DMKSZ alapszabályai 1942, 21–22.

A M. kir. Belügyminisztérium engedélyének kézhezvételét követően a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség kidolgozta az 1942–43-as évre szóló munkatervét. Krámer Gyula elnök A Szövetség tervszerű munkával akarja megoldani a feladatokat című tanulmányában kiemelte: „A felszabadulás után eltelt első évben munkatervet nem adhattunk, mert hiszen alig ismertük a ránk háruló feladatokat. Ezek a feladatok egymásután, gyors ütemben és többnyire váratlanul tornyosultak elénk: a délvidéki magyarság ezreinek elhelyezése, közreműködés a Délvidék iskolakérdéseinek, közigazgatásának, gazdasági és társadalmi kérdéseinek megoldásánál, bekapcsolódásunk az Anyaország vérkeringésébe, a személyi igazolványok tízezrei, a népművelés

megszervezése, népkönyvtárak felállítása, nemzeti manifesztációk rendezése, és több mint húsz ezer panasz, kérés meghallgatása és elintézése, mind-mind olyan feladatot jelentettek, amelyek a Szövetségi központ és a fiókszervezetek munkabírását a legerősebben próbára tették. Ez a munka azonban sikerrel járt.”

DMKSZ munkaterve 1942–43, 3.

1942. szeptember 14.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter felvette a minisztertanács ülésén: a területgyarapodásokból – a háború végén sorra kerülő esetleges népszavazásra gondolva – a kormánynak le kellene vonni a végső konzekvenciákat. Javasolta, hogy a visszacsatolt területen úgy erősítsék tovább a magyarságot, hogy az „ne sértse a nemzetiségek önérzetét”. Felvetette azt is, hogy felül kellene vizsgálni bizonyos intézkedéseket a Bácskában. [...] Kállay lényegében egyetértett a belügyminiszterrel, s azt válaszolta, hogy szerinte is „keresni kell a megegyezést és megértést a visszakerült nemzetiségek jóindulatú elemeivel”. Általánosságban bírálta a visszacsatolt területeken a múltban követett nemzetiségpolitikát, s felkérte az egyes tárcák vezetőit, hogy az ottani magyarság megerősítésével párhuzamosan teremtsenek „jobb atmoszférát”.

Sajti 1987, 198.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter ugyan ezen a minisztertanácsi ülésen felvette a régi alapítású Szerb Matica ügyét is. A Délvidék visszacsatolását követően megszüntették önkormányzatát, igazgatótanácsát feloszlatták, vagyonát zár alá helyezték, birtokait bérbé adták, az élére hatósági biztost neveztek ki. A hatósági megbízott kezdetben Blazsek József volt, de a saját üzletében elkövetett árdrágítás miatt leváltották. Helyét Ulbricht Gyula foglalta el. A Maticának mintegy 5 millió pengőt kitevő vagyona volt – 900 kat. hold föld, értékpapírok és egyebek. A Matica ügye egyre inkább a

serb polgárság megnyerésének gátjává vált – a belügyminiszter lényegében ezt ismerte fel. A Matica ügyének rendezésével ostromolta a miniszterelnökséget a Matica leváltott elnöke, Aleksandar Moč és Nikola Milutinović, volt titkár is. A Szerb Matica ügyében közbenjárt Bajcsy-Zsilinszky Endre is.

Sajti 1987, 199–200.

1942. november

November közepén megkezdődtek az előadások az újvidéki Keleti Kereskedelmi Főiskolán. Az intézet célja olyan szakképzett magyar kereskedőnemzedék nevelése, amely a Keletre irányuló kereskedelemben is megállja a helyét. A főiskola két évfolyamú. Felügyeletét a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja. Hallgatóknak azok az ifjak jelentkezhetnek, akik középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal egyenértékű egyéb iskolai végbizonyítvánnyal rendelkeznek. A kötelező tárgyak a következők: közgazdaságtan a gazdaságtörténettel, üzemgazdaságtan és kereskedelmi technikai gyakorlatok (számvitel, levelezés), magánjog, kereskedelmi és váltójog, gazdaságföldrajz, „különös tekintettel a Balkánra és a Közel-Keletre”, kereskedelmi számtan gyakorlatokkal, közlekedéstan és politika, közgazdasági és külkereskedelmi politika, pénzügytan és pénzügyi jog (piackutatás és mérlegtan), nemzetközi fizetési forgalom. Ezenkívül mindenki köteles hallgatni egy nyugat-európai és egy keleti nyelvet és ezek kapcsán kereskedelmi levelezési gyakorlatokat. A sikeres záróvizsga

után a hallgató kereskedelemtudományi bizonyítványt kap.

Sajtótudósítás szerint: „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a főiskolával kapcsolatban Körösi Csoma Sándor-diákotthont állított fel, amelyben egyelőre 40, de később 80 hallgató kaphat lakást, fűtést, világítást és a menzán teljes ellátást havi 75–80 pengőért. Szegénysorsú, jó előmenetelű hallgatók kedvezményben részesülhetnek. A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség fiú- és leányinternátusa is sok diáknak nyújt otthont. A Főiskolát a díszes Közigazgatási Palotában helyezték el, amelynek átalakítási és felszerelési munkálataira a pénzügyminisztérium többszáz ezer pengőt bocsátott rendelkezésre.”

1942

A Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség alapszabályának jóváhagyása után eleven munka indult meg a központi és a helyi szervezetekben. Súlyt helyeznek a Közösség hálózata bővítésének, így Péterváradon is megalakult a helyi szervezet. Az eszéki magyarok tevékenyen kivették részüket a horvátországi szóránymagyarság hazatelepítési akciójából. Így tértek vissza a Közművelődési Közösség kezdeményezésére egymás után a gunyai, brcskói, vucsjáki és a bjelina magyarok, ezzel megszűntek a boszniai magyar szórányletelepek. A horvátországi magyarság nevében Döme Dezső, a Közösség eszéki körzetvezetője mondott köszönetet mindazoknak, akik a boszniai szóránymagyarság hazatelepítését segítették.

Kisebbségvédelem, 1942. 5–6. sz. 52.